

LATERNA Festival: Hidden Connections – Visible Ecologies
Kurater av LATERNA / Inger-Reidun Olsen og Marianne Skjeldal
Black Box teater 21. til 25. juni 2022

Medvirkende: Martin Lee Mueller, Annike Flo, Ayesha Jordan, Milena Høgsberg, Liv Kristin Holmberg, Robert Steijn, Liliach Pnina Livna, Eirik Myrhaug Partapuoli, Kristina Gjems, Luanda Carneiro Jacoel, Keith Hennessy, Arne Johan Vetlesen, Julia Adzuki/The Ministry for Environmental Grief, Fernanda Branco, Ingrid Vranken, Karmenlara Ely, Dohee Lee, Ingeborg S. Olerud, Margrethe Pettersen, Ivana Müller, Lisa Jeannin, Daniel Slättnes, Sara Rönnbäck og LATERNA.

Hvordan kan vi ta det spirituelle i kunsten på alvor i dag? Og hva skjer med oss når vi dedikerer rikelig med tid til samvær med en ikke-menneskelig skapning, som et by-tre? Med utgangspunkt i en anerkjennelse av «the more than human», har LATERNA samlet en særpreget gruppe scenekunstnere og laget en annerledes festival.

Pollinering og utvidet lytting på Black Box teater

Bildegtekster
s. 138 Festivalkuratorer Marianne Skjeldal og Inger-Reidun Olsen, LATERNA/CoSA. Foto: LATERNA.
s. 139 Pollinary Dances - Initiation performance, Black Box teater, Oslo, 2020. Foto André Wulf.
s. 140 Performance ved offersteinen Åhkánjárstábla i Kvalsund, 2017. Foto Bjørn Hansen.
s. 141 LATERNA Festival: Hidden Connections – Visible Ecologies. Black Box teater, 2022. Foto André Wulf.
s. 142 LATERNA Festival: Hidden Connections – Visible Ecologies. Planetary Dance. Black Box teater, 2022. Foto André Wulf.

LATERNA Festival: Hidden Connections – Visible Ecologies fant sted på Black Box teater (BBt) 21. til 25. juni, like før fellesferien la Oslo øde. Med et femdagers program, tilbød LATERNA både samtaler og performance, samt korte workshoper, med kjente navn som den amerikanske danseren, koreografen og aktivisten Keith Hennessy og den norske filosofen Arne Johan Vetlesen. Festivalen ble avsluttet med et deltagende performance-ritual, Planetary Dance, et score laget av den amerikanske koreografen Anna Halprin.

Festivalkuratorene Inger-Reidun Olsen og Marianne Skjeldal åpnet festivalen med et uvanlig grep. Etter å ha ønsket velkommen til de omtrent 40 oppmøtte, dro LATERNA OSS med inn i en performance i foajeen, der de selv var utøvere. Performanceen *Lønnetreet*, som var utviklet i relasjon til et by-tre, startet med at publikum fikk utdelt en bitteliten kopp lønnetreliksir blandet med vann, som vi kunne drikke før vi satte oss i ring rundt det provisoriske scenegulvet. Scansen, som også bestod av en stillferdig og omsorgsfull

behandling av blant annet av jord og løv, var som en rituell romrensing, som beredte grunnen og satte tonen for det som skulle komme. Gjennom å blottstille seg på denne måten – som initiativtakere og kuratorer, men også som kunstnere – åpnet Skjeldal og Olsen festivalen på en generøs måte.

Omtrent en uke etter festivalåpningen møtte jeg LATERNA over Zoom for å snakke om festivalen og de mange stedsrelaterte prosjektene som de har utviklet siden 2017, og hvordan arbeidet har tatt dem til steder som Athen, Monte Verità, den gamle samiske offersteinen Åhkánjárstábla i Kvalsund og Museet for Avantgardekunst i St. Petersburg. Jeg ber dem ta meg med tilbake til utgangspunktet for prosjektet:

Marianne Skjeldal: Tittelen for vårt overordnede prosjekt er CoSA – *Concerning the Spiritual in Art*, og refererer til Kandinskys publikasjon fra 1912, med samme tittel. Kandinsky hevdet at kunst uttrykker en bestemt periodes spirituelle klima, og at det er en indre innsikt

som bør styre hvordan et verk tar form heller enn at man reproducerer eksisterende former og ideer. Denne publikasjonen endret i sin tid forståelsen av kunsten gjennom tidene.

– Utgangspunktet vårt var at det eksisterte en slags uuttalt skepsis mot spiritualitet i vårt eget kunstfelt og miljø, samtidig som nesten alle har sine egne ritualer og praksiser som handler om å koble seg på noe som er større enn oss selv. Det ble en motivasjon for oss, og vi tenkte at *dette vil vi snakke om!* Vi ønsket å finne et språk for disse temaene og pakke dem opp.

– Samtidig opplevde vi en stadig økende interesse for det spirituelle i kunstneriske praksiser og uttrykk, spesielt i sammenheng med økologi, klima og en fornyet interesse for urfolksviten og forhold til naturen. Tendenser som har vært holdt skjult i den mer ordinære delen av kunstverden de siste 50 årene ble igjen legitime, og kunstnere, som oss selv, fant inspirasjon og ble påvirket av relativt nyoppdagede verk og kunstnere som Hilma af Klint, Emma Kunz med flere.

Inger-Reidun Olsen: Vi hadde lyst til å undersøke hva det spirituelle i kunsten er i dag. En utfordring ved dette er imidlertid at vi ikke bruker de samme begrepene som de gjorde før. Det er dessuten vanskelig å sette ord på det som kan oppleves ordløst, ting som alle kanskje egentlig kan sanse uten at man har begreper for det, som for eksempel de sfærene eller måtene å være til stede på, som vi benytter oss av i den skapende og performative kunsten. I skapende prosesser hvor vi er tro mot det sanselige som metode, arbeider vi intuitivt, og da går det ikke an å beskrive hvordan ting skal bli eller være før prosessen har startet.

Stedet som portal

Skjeldal forklarer at CoSA-prosjektet også har et annet utgangspunkt, nemlig det å kikke 100 år tilbake i tid. Hun forteller at denne «metoden» ledet dem til å oppdage at det var mange strømninger gjeldende på den tiden (rundt 1900) som også er presente i vår egen tid:

M.S.: Og så «fant» vi Monte Verità, *Sannhetens fjell*, som ligger i Sveits, helt på grensen til Italia. For omtrent hundre år siden samlet det seg en gjeng der – det var sikkert en sånn bourgeois gjeng av folk som var ganske privilegerte i utgangspunktet, siden de hadde anledning og ressurser til å dra ut i naturen på denne måten. Men de hadde et interessant prosjekt, med mål om å komme tilbake til naturen, og de hadde mange ideer om hvordan dette skulle foregå. Blant annet jobbet de nakne under åpen himmel, holdt på med «helio-terapi», som altså betyr at de solte seg, og drev med det de kalte «tanz im freie» og andre former for utforskning av bevegelse og ritualer. Og så bygde de opp hele dette stedet, denne underlige vegetariske kolonien som de kalte Monte Verità, fra grunnen av.

I.R.O.: En av de som jobbet der var danser, bevegelsesteoretiker og koreograf Rudolf von Laban – han utviklet sin teori om bevegelse der, og det finnes en egen Laban-slette der til minne om hans arbeid. Andre pionerer som

besøkte Monte Verità var C.G. Jung, Mary Wigman, Isadora Duncan og Rudolf Steiner.

M.S.: Monte Verità ble etter hvert et kultussted, ikke bare for kunstnere og dansere, men også for politikere, teosofister, anarkister, kommunister, psykoanalytikere, forfattere og emigranter, som dro dit for å ha møter og samlinger – eller søke tilflukt. Vi tenkte det ville være spennende å samle en gjeng med kunstnere på dette stedet hundre år senere, for å spørre oss selv om hva som kunne være viktige spørsmål og kunstneriske responser på dette fenomenet (altså det spirituelle i kunsten, *journ. ann.*) – i vår egen tid.

– Prosjektet vi gjorde på Monte Verità fikk tittelen *SHAKE THE MOUNTAIN*, og tok form som et tredagers ritual, der vi samlet kunstnere som blant annet den norske musikeren og performancekunstneren Liv Kristin Holmberg og den nederlandske danseren og koreografen Robert Steijn, med intensjonen om å lage et midlertidig kollektiv som sammen skulle dukke ned i mytene om

dette utopiske stedet. På den siste dagen inviterte vi til et åpent performance-ritual i skumringstimen.

I.R.O.: De ulike delene av CoSA-prosjektet har hatt ulike tidshorisonter og vært lagt opp på forskjellige måter. Vi har både noen sykliske praksiser som har fulgt oss gjennom hele perioden, men også flere stedsrelaterte arbeider – engangshappninger – som foregikk over et begrenset antall uker og som ble avsluttet med en publikumsdeling, som prosjektet på Monte Verità.

M.S.: Arbeidet startet med en utforskning av våre kunstneriske metoder i møte med ulike steder og landskap. I starten var vi spesielt opptatt av å undersøke og utforske «genius loci», eller «the spirit of the place». Men vi fant fort ut at stedene «bare» var portaler for de relasjonene vi var interessert i, til de menneskene, lokalmiljøet, samfunnet og landskapet som omgav stedene vi oppsøkte.

I.R.O.: Mange av prosjektene våre har funnet sted langt unna Oslo – egentlig er det bare *Tree Talks* og *CoSA Garden* på BBT som har funnet sted her i byen. Derfor hadde vi tidlig en plan om å lage en avsluttende festival der kunne vi lage et midlertidig kollektiv med alle disse menneskene, og dele det med omverden, spesielt med kollegaer og publikum i Oslo.

Relasjonsbygging – til naboer, trær og andre planter

Kan dere fortelle litt om de Oslo-baserte prosjektene og relasjonen til Black Box teater?

M.S.: Relasjonen til BBT ble etablert i 2017, og i løpet av perioden ble vi assosierte kunstnere ved teateret. Da pandemien inntraff i 2020, åpne samarbeidet noen nye muligheter, blant annet hadde vi erfaring med å samle folk i mindre grupper utendørs i forbindelse med *Tree Talks*.

I.R.O.: I samarbeid med BBT har vi i lengre tid planlagt å bygge en utendørs hagevegg

på teaterets fasade. Heldigvis har arbeidet med denne veggen blitt forskjøvet på grunn av pandemien – nå vet vi jo at bygget i Marstrandgata skal rives. I påvente av planteveggen har vi gjort flere aktiviteter rettet mot nabolaget under tittelen *CoSA Garden*. For eksempel bygget vi tre pyramideformede innendørs satelitt-planteparseller med tilhørende scores – eller *Pollinary Dances* som vi kalte det. Vi har også invitert til flere nabomøter, der vi snakket med folk i nabolaget om teaterets og planteveggenes potensiale som møteplass, og vi har avholdt workshops for barn og familier, *LATERNA* og *planter*, der vi fantaserte sammen blant annet om hva plantene ville sagt dersom de snakket som oss.

Jeg forstår arbeidet deres som veldig prosess- og relasjonsorientert. Hvordan har dette fått plass i arbeidet med festivalen?

M.S.: Da vi skulle lage festivalen, var vi opptatt av å skape rom som det skulle være godt

å være i. For eksempel la vi opp til noe vi kaller «activation sessions», ledet av festivalens kunstnere, i forkant av hver av samtalene. Vi håpet disse kunne fungere som en oppvarming av hele mennesket, så publikum kunne ankomme samtalene med alle sansene aktivert. Vi ville skape et rom vi kunne være sammen i, hvor det skulle gå an å tenke høyt, side om side, uten at man måtte ha tenkt ut svarene på forhånd. Jeg opplevde at det skjedde!

Posthumanisme i praksis

Festivalen var tematisk knyttet til den posthumanistiske diskursen i en utvidet forstand, eller som *LATERNA* selv beskriver det i festivalprogrammet: «new and ancient understandings of life and matter and collective wisdom across species». Spesielt tydelig var dette i samtalen med tittelen *Conversation with the more-than-human*, der filosofene Martin Lee Mueller og Arne Johan Vetlesen, kunstnerne Julia Adzuki og Fernanda Branco, moderator Karmenlara Ely og publikum,

delte tanker om relasjoner som vi gjennom livet mer eller mindre bevisst bygger opp til andre skapninger enn mennesker. Et annet tydelig eksempel var Julia Adzuki/The Ministry for Environmental Grievs performance *Ashes to Ashes*, der Adzuki spilte på, fortalte om, og krøp inni et stykke av stammen til en enorm ask. Etter performansen kunne publikum, gjerne flere av gangen, krype inn og gjemme seg i stammens hulrom. En mer utvidet kobling til tematikken var å finne i Keith Hennessys performance – her lå fokuset på relasjonene som den erfarne danseimprovisasjonsutøveren skapte til publikum og rommet der og da, gjennom å lytte seg inn i situasjonen.

Posthumanisme er jo et begrep mange i scenekunsthelt er opptatt av for tiden. Hva er spesielt med måten dere tar tak i denne diskursen på?

M.S.: På den ene siden er det jo åpenbart at dette er viktige temaer og vi blir selvfølgelig

påvirket av hverandre, sånn er det med alle strømninger i tiden. På den andre siden er det vel litt sånn at noen tematikker blir litt fashion. Vi har hele veien vært opptatt av å ta tematikken på alvor – prøve å forstå den og kjenne den fysisk og med sansene, heller enn å jobbe med den fra en distanse.

I.R.O.: Det er jo gjennom *dette* vi møtes i LANTERNA, den genuine interessen for det man – selv om det høres flåsete ut – kan kalle spirituelle prosesser, eller med andre ord prosesser og metoder som innbefatter en selvutvikling og det erfaringsbaserte. Vi ønsker å praktisere metodene og la dem påvirke oss, uten å ha full kontroll på hvordan andre ser oss eller hvordan arbeidet skal fremstilles.

M.S.: Jeg opplever arbeidet vårt som veldig lite konseptuelt – det er sjelden vi starter i det visuelle eller med hvordan ting skal se ut, vi entrer heller prosessen med masse spørsmål, og så tar uttrykket form underveis. Jeg opplever en veldig stor glede i slike prosesser,

noe jeg tenker handler om at metoden vår er nært knyttet til lek og åpenhet, og til det å lytte til det som er heller enn å prøve og kontrollere prosessen instrumentelt. Det er ganske herlig å kunne bli overrasket over sitt eget kunstneriske arbeid, og på slutten av en prosess si «Oi, det ble det her!».

Flere «gatherings»

Sånn helt til slutt. Noen sa at dette må bli en årlig festival!

M.S.: Det var det ikke vi som sa!

Om ikke som festival, hvor går dette arbeidet videre?

I.R.O.: Vi er jo opptatt av å skape kollektiv, men jeg tenker det er viktig at vi fortsetter å utforske hvilken form det kan ta. Altså at vi kan gå inn med en mer åpen kunstnerisk innstilling til hvordan vi kan skape et slikt møtepunkt, og at det ikke nødvendigvis trenger å bli en fem dager lang festival. Kanskje kan

vi neste gang har en todagers «gathering» i skogen? Det vi gjør må liksom komme fra et kunstnerisk behov og sted, hvor vi er tro mot vår egen utforskning og interesse. Men vi skal jo gjøre andre ting, for eksempel lage en bok om CoSA prosjektet med tilhørende diskurser, som vi håper å realisere i løpet av neste år.

M.S.: Denne festivalen ble jo også til mye takket være Anne-Cécile Sibue-Birkeland og BBt – dette er vel første gang de har latt noen kuratere en festival på denne måten. De har vært veldig generøse og tillitsfulle, og vi har hatt en fin reise og dialog på veien for å komme hit.

24 Decades of Popular Music

Av og med Taylor Mac
Med Taylor Mac Band og Bergen Filharmoniske Orkester. Grieghallen, 25. mai

Gråten (Feiltakelsen)

Idé og regi: Christoph Marthaler
Scenografi: Duri Bischoff
Musikalsk regi: Bendix Dethlefsen.
Schauspielhaus Zürich. Den Nationale Scene, 27. mai

Morgenstjernen

Av Karl Ove Knausgård
Dramatisering: Armin Kerber
Regi: Linus Tunström
Scenografi: Thilo Reuther
Den Nationale Scene, 31. mai

Lille Eyolf

Av Henrik Ibsen
Regi: Michael Thalheimer
Scenografi: Henrik Ahr
Musikk: Bert Wrede
Teaterkjelleren, DNS, 3. juni

The Mute: A Silent Love Story

Av Ove Ottesen (musikk) og Christian Eriksen
(manus og konsept)
Scenografi: Arne Nest
Koreografi: Therese Markhus
Med Rogaland Symfoniorkester, Christian Eriksen m.fl. Grieghallen, 28. mai

7Senses

Av Selene Muñoz
Med Selene Muñoz, Tobias Praetorius, Ryan Tomash samt tre musikere
Grieghallen, 30. mai

mellemland (Bud og Sovaco de Cobra)

Koreografi: Roza Moshaghi og Lander Patrick
Carte Blanche. Studio Bergen, 26. mai

Kunsten å lage en felle

Av Tore Vagn Lid
Med Transiteatret-Bergen og inviterte gjester
Det Vestnorske Teateret, 2. juni

Platons Drikkegilde

Av og med Vibeke Flesland Havre
Musikk: Annlaug Børshem
Skifte, Det Vestnorske Teateret, 29. mai

Billedtekster

s. 144 *Gråten (Feiltakelsen)*, regi: Christoph Marthaler. Schauspielhaus Zürich. Foto: Gina Folly

s. 145 *Morgenstjernen*, regi: Linus Tunström. Den Nationale Scene. Foto: Andreas Roksvåg/DNS

s. 146 *Lille Eyolf*, regi: Michael Thalheimer. Teaterkjelleren, DNS. Foto: Sebastian Dalside

s. 147 *mellemland (Sovaco de Cobra)*, koreografi: Lander Patrick. Carte Blanche. Foto: Øystein Haara

s. 148 *Torje Strømdahl i Kunsten å lage en felle* av Tore Vagn Lid og Transiteatret-Bergen. Foto: Magnus Skrede

s. 149 *Platons Drikkegilde*, av Vibeke Flesland Havre. Skifte, Det Vestnorske Teateret. Foto: Magnus Skrede

(Bergen): Festspillenes scenekunstprogram var omfattende, variert og for en stor del underholdende. Men det manglet tematisk profilering og spissing.

Festspillene 2022: Mest fornøyelser

På grunn av koronapandemien har det vært vanskelig for Festspillene å planlegge og arrangere utenlandske gjestespill. Flere gjestespill som har vært planlagt til festivalene i 2020 og 2021 har blitt forskjøvet til 2022, og det synes ikke å ha kommet så mye nytt til etter koronaen. Samtidig var det mange norske og lokale produksjoner på programmet, både fra institusjonsteatrene og det frie feltet. Et annet forhold som har påvirket programmeringen, er Anders Beyers fratredelse som festspilldirektør i september 2021, mens den nye festspilldirektøren Lars Petter Hagen først tiltrådte i mai 2022. Dette og koronapandemien har muligens bidradd til å gi det i og for seg rikholdige teaterprogrammet et noe tilfeldig og profiløst preg.

Forestillinger presenteres innenfor tre konseptuelle kategorier, et grep som Beyers lanserte allerede i 2014: *fornøyelse, forbindelser og forstyrrelser*. Disse har så hvert år heller en tematisk spissing: *kjærlighet* (2015), *grenser* (2016), *identitet* (2017), *tro og tvil* (2018) og *drømmer* (2019). Men i 2022 var

det ikke formulert en tilsvarende spissing ut over de tre nevnte begrepene. Festspillenes styreleder Thorhild Widvey forsøkte kanskje å bøte på manglende profilering gjennom å sette «kunstens essens» som overskrift på sin velkomstartikkel i Festspill-katalogen for 2022.

Lite tradisjonelt dramatisk teater

Kun én av årets forestillinger, *Lille Eyolf*, er dramatikkbasert teater. Tre andre er basert på skjønnlitterære tekster, slik som Karl Ove Knausgårds *Morgenstjernen*, Platons *Drikkegildet*, med Vibeke Flesland Havre, og Andrea Spreaficos & Matteo Fargions kammeropera *Bad Dante Bad English Bad Opera* basert på Dantes *Guddommelige komedie*. De fleste forestillingene var såkalt egenskapt, individuelle eller kollektive produksjoner, med musikk, sang, dans, pantomime, installasjon, video og tekstframføring som sceniske uttrykksmidler. Det gjaldt blant annet for Taylor Macs musikalske drag-performance *A 24-Decade History of Popular Music*,